

Ka

Hüner Şencan

Hiyeroglif yazıda, *ellerin semaya kaldırılmasıyla* temsil edilmiş... Tam olarak tercüme edilip anlamlandırılmıyor. Bilim insanları “kişinin içindeki ilahi Ruh”, “kişinin ruhsal ikizi”, “insanın Ka adı verilen ruh tarafından korunuyor olması”, “Tanrıya yakarış” gibi yorumlar yapmışlar. Ölünceye kadar kişinin içinde kalıyor ve kabirde ölünün yanına ruhsal ikizi olarak yerleştiriliyor. Veya öldükten sonra mezara yerleştirilen resmine, heykeline geçerek varlığını orada sürdürmeye devam eden kutsal bir varlık olduğuna inanılıyor.

Küllü varlıktan bir cüz olan Ka veya Ruh, onun kalıbı olan bedenın yanı başında ve hep onunla birlikte... Ka sadece mezarda kalmakla yetinmiyor kendisine gün boyu getirilen “ih-sanları” da kabul ediyor. Beden gömüldükten sonra insanlar “ih-sanlarını” bu kez yaşamaya devam etmesi için ruhu Ka’ya yöneltiyorlar. Canlı varlıklar gibi onun da varlığını sürdürebilmesi için yemesi, içmesi gerekiyor. Bu yüzden Ka, ölmüş bedenın yanından hiç ayrılmıyor, hep kendisiyle birlikte. Beden ölüyor, fakat Ka adı verilen Ruh, ölümsüz...

Eski Mısır’da ölünün vücudu mumyalanarak korunmak zorunda, çünkü Ka ve Ba o vücutla birlikte, mumyalanmış vücudun yanında olurlarsa varlıklarını sürdürebiliyorlar. Beden yoksa Ka ve Ba da yok oluyor... Beden öldükten sonra korunması gerekiyor ki, Ka ve Ba bedenle birlikte ebediyen yaşasın. Mısırlılar önceleri sadece krallarına mumyalama işlemi yaparlarken, daha sonra soylulara ve orta sınıftan insanlara da bu işlemi uygulamaya başlamışlar. Nedeni “haşır zamanı” geldiğinde Ka’nın içinden çıktığı bedeni kolay bulabilme ve tanıyabilmesi için gerekli olması...

Ka simgesi; kucaklama, sunma, yalvarma veya yakarma anlamında... Aynı zamanda Övgü simgesi... Yani medhü-senâ... Ka, bir “recâ” hali... Kişinin Ruhunu yüce varlığa arz etmesi...

Ka, Dünyasal acizliğe işaret ediyor. “O’ndan gelen Ruh” öğretisiyle tekrar Tanrıya yönelme davranışı...

Kişi öldükten sonra Ka uçup gitmiyor, bedenın yanında klonlanmış ikiziymiş gibi, onunla birlikte kalmaya devam ediyor. Sonraki hayata giden uzun yolculukta bedene rehberlik ve eşlik ediyor.

Ka sözcüğü Batı dillerine “ruh” olarak çevrilmiş ama çok daha fazlası olarak yorumlanıyor. Ka erkek için yaratıcı güç, yaşamın dinamizmi ve potansiyeli. Geleceği oluşturan enerji... Ka veya Ruh, ötesel fakat aynı zamanda Dünyasal... Yaşamı sürdüren dinamo...

Ka’nın varlığını sürdürebilmesi için beslenmesi gerekiyor. Yemesi ve içmesi lazım. Ka’ya her gün “yiyecek ve içecekler arz ediliyor”. Ka’nın çoğulu *Kau* ve anlamı “nimet sunulanlar” demek... “Nimet” derken, özel ve ayrıcalıklı yiyeceklerden ve içeceklerden söz ediyoruz... En iyi yiyeceklerden, en iyi içeceklerden... *Kau* veya *Kaus*’ların şanına layık olanlardan... Lezzetli etler, taze meyveler ve şaraplar...

Bir çok Ka var..

İç Ka, dış Ka...

Uluların Ka’sı ve sıradan insanların Ka’sı...

İnsanın fiziksel ve zihinsel faaliyetlerini güvence altına alan bir güç, Ka... Bu türüne “iç Ka” deniyor... Eski Mısır dilinde “onun hakkında düşün” veya “düşün” sözcükleri Ka sözcüğüyle ilintili... Varlığın, fizikötesi özüne veya cevherine işaret ediyor. Ka fizikötesi bir cevherin yeryüzündeki izdüşümü... Ka'nın aynı zamanda üretkenlik rolü var, yani nesli sürdürme... Böyle bir durumda Ka, Ba'ya dönüşüyor.

Yüce Ka, sadece krallara ait. Firavunların hepsi Tanrının yeryüzündeki tezahürü... Tanrı'nın Ka'sı firavunun bünyesinde ortaya çıkmış. Veya ona yansımış... Firavunlar hem ölümlü insanlar, hem de Tanrı Horus'un Ka'sına sahipler. Onlara bir anlamda çift Ka'lı kişiler diyebiliriz. İçlerinde taşıdıkları Horus'un Ka'sı sayesinde ilahi kimlikleri var. Firavunların veya kralların Ka simgesi değişik şekillerde resmedilmiş. Kimisinde insan vücudu Ka simgesine dönüştürülürken kimisinde başın üzerine Ka simgesi yerleştirilmiş. Ka, kralların arkasında duran koruyucu melek... Fiziksel bedeninin arkasında krala destek veren “ruhsal beden”...

Kraliyet Ka'sının tersine sıradan insanların Ka'sı hiçbir zaman müstakil bir figür olarak gösterilmemiş. Sadece ruhu temsil eden Ka olarak resmedilmiş. Bu Ka, ebedi olarak genç ve ebedi olarak mükemmel sûret üzere resmedilmiş...¹

Mezardaki Ka'ya nasıl oluyor da yiyecekler ve içecekler sunuluyor? Çünkü mevta ruhunun ölmediğine, yaşadığına inanılıyor. Yaşıyorsa, öbür alemde dahi olsa bir şekilde bu yiyecek ve içeceklerden yararlanıyordur diye düşünülüyor. Yiyecek ve içeceklerin yenmesi ve içilmesi dünyasal değil, ötesel olduğundan onların kullanılmamış gibi gözükmesine aldırış edilmiyor. Bir şekilde yenildiği, içildiği düşünülüyor. Makedonya'nın başkenti Üsküp'te Hristiyan mezarlarına bırakılan meyveleri, yemek kaplarını hatırlıyorum. Hatta yanık bırakılan sigaraları... Ka'nın onlardan bir şekilde yararlandığı, bu sunumlardan memnun olduğu düşünülüyor. Çürüyen bedeninin değil, onun yaşayan ikizi, Ka adı verilen Ruhun...

Ka sözcüğünün *hamiyet* ve *hamd* anlamında olduğunu öğreniyoruz... Kutsal koruma ve onun varlığını itiraf ederek kendisini yüceltme... Ka, bir anlamda karakter, yani özgün ve ayırt edici bir kişilik. Farklı, özgün ve mütemayil... Takdir edilen, kendisine özel olarak belli bir kader çizgisi çizilen, tasarruf sahibi...

Ruh'un cismanileşmesi, ete-kemiğe bürünmesi de Ka... Ve bu türüne “Dış Ka” deniyor. Ruh ve beden ikilemi... Böylece Ka hem ruh, hem de canlı bir varlık oluyor...

“Ka'ya gitmek” *ölmek* demek. *Be-Ka alemi* diyoruz...

Ba'nın yani zihinsel gücün geldiği yere geri gitmesi... Ka katına, Ka makamına çıkıp yok olması. “Ba” yok oluyor, fakat Ka/Ruh yaşamaya devam ediyor. Arapçada ölü yıkayıcılara *gassal* deniyor. Ka-ssal, “dışsal Ka'yı” yıkayanlar anlamında... Yani Ba'yı... Gusül sözcüğü de öyle, ruhsal Ka'nın arınması, temizlenmesi anlamında. Eski Mısırlı rahipler ölü yıkayıcılarını *hemu-ka* olarak adlandırıyorlarmış.

¹ The ancient Egyptian Ka, Jimmy Dunn, <http://www.touregypt.net/featurestories/ka.htm>

Batılı yazarlara göre, Mısırlılar Ruh'un üç özelliği olduğuna inanıyorlar: Ka, Ba ve Ah... Ben cümleyi şöyle kuruyorum: *"Eski Mısırda insan yaşamını şekillendiren üç önemli kavram vardı: Ka, Ba ve Ah"*. Batılılar; ruhun veçheleri, ruhun türleri, ruhun aşamaları gibi tanımlamaları nereden çıkarıyorlar. İşin içinden çıkamıyorlar, uydurup "ruhun üç farklı görünümü olduğundan" söz ediyorlar.

Ka ve Ba

"Ba" sözcüğü "can" (soul) anlamında... Veya "nefes", "nefs"... Kişinin hayatıyeti, nefsi, nefesi... Emel ve arzuları, beklentileri... Canlılığı... Ba, benlik demek... Eğer söze "Ben" diye başlıyorsam, konuşan ben değilim, Ba... Bana hayatıyet veren, konuşma gücü veren, gizil Ka'nın dış dünyaya yansıyan enerjisi.

Ka-Ba sözcüğü, "can ve ruh" anlamına geliyor... Veya "beden ve ruh"... Veya "İnsan ve içindeki Tanrı"... Veya sadece "İnsan"... "Kabe", eşittir "İnsan" demek... Yani içinde üflenmiş ruhu ve canı taşıyan insan...

"Ba", yani "can", ete-kemiğe büründürülmüş *Cabiru Kuşu* ile temsil ediliyor. Ölünün etrafında uçuşan ve aynı zamanda ölünün baş ve yüzünü üzerinde taşıyan kuş... Can'ın buharlaşarak ruh veya melek haline gelmesi. Ba, geceleri yükseliyor semaya çıkıyor veya cennete gidiyor; gündüz vakti ise, geri gelip insan vücuduna giriyor.

Cabiru Kuşu

Kim bilir, ölümle birlikte "can", belki de Ruh'a dönüşüyordur... Burası çözülemiyor ve Batılılar Ba'nın da bir tür Ruh olduğunu düşünmeye başlıyorlar. Bence "can" Ruh olmuyor, melekût alemine göçüyor. Resmedilen Cabiru (Jabiru) Kuşu, "ruh" değil, "melekleşmiş" bir entite... Belki de, Cebrail...

Mezara serbestçe girip çıkabilen, ölüyle her zaman temas halinde olan bir entite... Batılı kaynaklarda "ruh" olarak adlandırılıyor ama onu *Münker ve Nekir* meleği olarak da adlandırabiliriz... Ya da Cebrail...

"Ba" adı verilen *ayrık-can, göçük entite, göçeren entite, sorgulayan entite, sorgulayan melek* ilahi Ruh olarak tanımladığımız "Ka" gibi bedene, heykele veya kişinin resmine merbut... Yani onun çevresinde dolaşıyor, onunla ilgili, onunla bağlantılı... Bir anlamda "beden öldü ama ona hayat veren can, ona hayat veren melek, yani *lahuti entite ben* hala buradayım" diyor. Koruyor mu, sorguluyor mu, öbür hayattaki yolculuğunda ona rehberlik mi ediyor belli değil.

Kişileştirilmiş Ka simgesi.

İnsanoğlunun hayatıyeti, varlığı, canlılığı Ba'ya bağlı... Ba "zihinsel güce" işaret ediyor, yani akletmeye... Kişinin Ba'sı sayesinde müzakere etmesi, görüşmesi ve Ba'ya danışması...

Ba veya "Be" kutsal kitapların ilk harfi aynı zamanda... Bismi...

Hz. Ali'nin "*Ben Ba'nın altındaki noktayı*" sözünü hatırlamamız gerekiyor... Ba, beşeriyetin cân'ı... Beşeriyeti ayakta tutan gizil güç... Bir anlamda "Can çıkmayınca Huy'un" çıkması... Huy, ruhsal entite "Ka" anlamında... Ba, can'ı tanımlarken; Ka sözcüğü Ruh'u... Ka, Huy'a veya, Hay'a işaret ediyor.

Ba-House... Almanlara ait meşhur bir hırdavat dükkanının adı ama kökü milattan önce üç binli yıllara kadar uzanıyor. Kralların veya aristokratların "Ba'sına" sunum eşyalarının, yiyecek ve içeceklerin satıldığı dükkan demek... Cenaze levâzımâtı yeri... *Ba-House* sözü ilginçtir, "*Can'lara hitap eden malzeme tedarik deposu*" anlamında... Yani Ba'ların, Beden'lerin gönüllerini hoş edecek ıvır-zıvır türde oyuncakların, eşyaların satıldığı yer.

Mer, Ka, Ba

Mer-ka-ba veya mer-HA-ba... *Ruhun ve bedeninin nur olsun. Ruhun ışık, bedeninin ışık* anlamında...

Farklı söyleniş biçimleri var ve bize *Merhaba* şeklinde geçmiş. "Selam sana, yumuşak başlı nazik insan" demek istiyoruz... Onu, "Selam sana, latif insan" şeklinde de çevirebiliriz. Veya sadece "Ey KaBe" olarak. Yani Tanrı'nın ruhunu içinde barındıran kişi...

MerKaBa Yıldızı

Nurlu insan anlamındaki *Mer-Ka-Ba* sözcüğü Mısır kaynaklı... "Mer" kelimesi ışık, nur anlamında. Kendi içinde dönerken etrafına huzmeler saçan... Veya Ka ve Ba'yı kapsayan, birleştiren, mecz eden ilahi Ruh demek. Eski Mısırda insanlar *Merkab* olarak bilinirlermiş. Ka ve Ba'dan oluşan kutsal bir entite veya varlık... Araplar "merkad" sözcüğünü türetmişler, "uykuya yatılan yer" anlamında ve zaman içinde daha da genelleştirilmiş "mezar" olarak bilinmeye başlanmış. Işıksal entite Ruh'un barındığı yer, Ruhun bedenle görüştüğü ve zaman zaman onu ziyaret ettiği...

Merkaba, *mer* adı verilen "dönen kutsal ışığın", ruhu ve bedeni vahdeti şuhûddan alıp vahdeti vücuda götürme eylemi. Bir taraftan Tanrı'nın *seyr-i nüzulü* ama, diğer taraftan sâlikin *seyr-i urûcu*... Günümüz Türkçesiyle ifade edersek; Tanrı'nın yeryüzüne inişi, dervişin semaya yükselişi... Merkaba, bu Dünya ile Semavi alem arasında Külli Ruh ile cüzi Ruhun birbirlerini ziyaret etmeleri... Latif ve nûrânî ziyaretleşmeler...

Merkaba, *mer* adı verilen "dönen kutsal ışığın", ruhu ve bedeni vahdeti şuhûddan alıp vahdeti vücuda götürme eylemi. Bir taraftan Tanrı'nın *seyr-i nüzulü* ama, diğer taraftan sâlikin *seyr-i urûcu*... Günümüz Türkçesiyle ifade edersek; Tanrı'nın yeryüzüne inişi, dervişin semaya yükselişi... Merkaba, bu Dünya ile Semavi alem arasında Külli Ruh ile cüzi Ruhun birbirlerini ziyaret etmeleri... Latif ve nûrânî ziyaretleşmeler...

Firavunların *mer-ka-ba* sözcüğü zaman içinde İbranilere geçmiş ve onlar kullanmaya başlamışlar. Merkaba veya Merkava diye telaffuz ediyorlarmış. Terkip Yahudilerin gnostik felsefesinde yeni anlamlar kazanmış. *Araba veya taşıyıcı araç* anlamında kullanılmış. Bir taraftan Tanrının üzerinde seyahat ettiği Taht veya Arş-ı Azam ve diğer taraftan Dünyadaki kutsal insanları ve peygamberleri Tanrı katına çıkaran Burak... Merkaba veya Merhaba hem tanrısız taht, hem de peygamberlerin Tanrıyla görüşmek üzere semalara yükselmek için kullandıkları ışıksal Burak... Veya ışıksal merdiven...

Merkaba veya Merhaba

Bu araba, bu taşıt, bu ulaşım mekanizması bildiğimiz türden değil, latif bir araç... İnce, görünmez, saydam, hoş ve nuranî... Ruhsal ve ışıksal bir binitten bahsediliyor. Veya ruhsal

niteliğe sahip bir erişim vasıtasından... Onu hem Tanrı kullanıyor, hem de peygamberler veya ruhunu oldukça inceltmiş hoş, latif insanlar... Mer-ka-ba sözü tasavvuftaki *seyr-i sü-luk* sözcüğüyle karşılaştırılıyor. Seyr halindeki Tanrı ve seyr halindeki İnsan...

Merkaba'yı temsil etmek üzere bu "latif seyyare" veya bu "latif uçan daire" altı köşeli Davud yıldızıyla simgeleştirilmiş. Veya ters yönlerde konumlandırılarak, birbirinin içine geçirmiş iki piramitsel prizmayla.

İncil'de adı geçen peygamber Elijah da bu ruhsal biniti kullanan kişiler arasında... Işıksal jet niteliğindeki Merkaba'sına atlıyor, hiç kimsenin bilmediği semalara yükseliyor. Cennete veya öteki aleme erişip oradaki Yüce Taht'ın etrafında yeryüzüne inip yükselen meleklerle karşılaşılıyor. Merkaba adı verilen kutsal *ışıklal jeti* her biri öküz, aslan, kartal ve insan yüzüne sahip dört melek taşıyormuş. Veya *taşıyor*, günümüz ifadesiyle "ışınılıyormuş"...

İslam inancında "merkaba" Allah'ın arşını taşıyan "kerûbiyyûn melekleri" ile karşılanabilir. Sayıları dört, sekiz veya binlerle... Kuran'da açık ve net bir tanımlama yok.

Ka ve Ah

Ruhun Ah özelliğine sadece *maat-heru* niteliğine sahip olanlar erişebilir. Yani Herus'un gözüne sahip olanlar... Veya İrfan Gözüyle bakanlar... Ah, insanoğlunun amelleri, Dünya'daki icraatı... Hayır-hasenat yönünde gerçekleştirdiği tüm etkinlikler... Rıza-i Bariyi kazanmaya yönelik faaliyetlerinin tümü. Ah, Ka'nın Hu'ya dönük olan yüzü... Kişi öldükten sonra bile Ah'ı ona ve insanlara hizmet etmeye devam ediyor.

Ah, kültürümüze de geçmiş. "Alma Ah'ını" diyoruz... Veya "Ah'ı tutar valla" diye uyarıyoruz birilerini... "Ah, yine ne yaptın" hayıflanması da öyle... "Ah entitesi" icraatımız, gerçekleştirdiğimiz eylemlerin tümü... Veya bize o eylemleri yaptıran Ka'nın yönlendirdiği "Ah iradesi"... Ah sözcüğü, Ba ile Ka'nın bileşimi... Veya o ikisinin kompozisyonu. Birisine "Ah, be kardeşim!" diye hayıflanıyorsak onun hem Ka'sına hem de Ba'sına hitap ediyoruz demektir. Yani nefesine ve ruhuna...

İnsanlar öldükten sonra Ah'a dönüşüyorlar... Ah, ölmüş insanın yaşamında edinmiş olduğu kazanımları... Günah ve sevapları... Varlığının kalitesi, amellerinin geride bıraktığı ışık, amellerine ilişkin izlenimler... Geçti ömrüm "Ah'ı Vah ile..." derken anılara veya anıların ışığına, imgesine gönderme yapıyoruz. Derin iç bakışla eski bilişsel görüntüleri yad ediyoruz.

Ah-hood veya *Ahilik*... "Sonraki hayatta erişilmek istenen nihai gaye" demek... "Ahi" sözü "etkin olan" veya "aydınlık olan" anlamında... Ölünen Ah'ı, nura dönüşmüş fizikötesi bir varlık veya fizikötesi bir entite... Ah, dünyasal değil ötesel bir gerçeklik, öteki dünyaya taşınan ışık, nur veya her türlü kazanımlar...

Ah, Tanrılar ve ölümler aleminde yaşayan bir varlık...

Fakat aynı zamanda Dünyasal varlıklarla iletişim halinde... Onlara yardım edebiliyor veya onları engelleyebiliyor... Tanrı Ra ile özel bir ilişkisi var, onun kayığını çekiyor... *Güneş Ka-*

yığı adı verilen bir bot içinde seyahat ediyor. Eski Mısır'da insanların ölüm sonrası yaşamlarını anlatan *Ölümler Kitabı* 64 kez Ah'tan söz etmiş... Ah'ın kişi ölmeden önce onun görünümüne büründüğünden veya onun görünümünü aldığından bahsediliyor. "Bilmeden, Perde'nin öbür tarafına geçtim, Ah oldum. Artık ebediyen özgün insan formunda görünebileceğim" diyor. Ah, hayalet gibi fiziksel olarak "görünen bir varlık" değil. Daha çok *her yerde hazır ve nazır olduğu düşünülen* bir entite... Canlılar Ah'ı sadece uykuda, fiziksel dünyanın sınırlılıklarından çıkıp fizikötesi sulara açıldıkları zaman görebiliyorlar veya gördüklerini düşünüyorlar. Sadece *canlılık ile ölüm hali arasında* Ah'lanılabiliyor...² Teeter'in (2011) bildirdiğine göre, potansiyel olarak herkesin Ah'a sahip olmasına karşın ölümden sonra onun aktivite olabilmesi için ölüyü mumyalayan din adamının belirli dini metinleri okuması, mezara su serpmesi, belirli bilgileri aktarması gerekiyor. Ah'ın ortaya çıkması veya hayatiyet kazanması ölümlerle birlikte gerçekleşen otomatik bir süreç değil.

Ah, muazzam bir güç... Ka'nın ve Ba'nın tüm enerjisini ve bilgisini üzerinde taşıyor... Aynı zamanda Tanrı Ra ile yakın ilişki içinde... Eski Mısır'da *Ah iker n Re* diye bir inanışın varlığından söz ediliyor. "Ra'nın güçlü ruhu" demek... Ah, Ba ile birleşerek acaba Tanrı'yla daha güçlü bir ilişki mi yaratıyor? Ka, Tanrıdan gelen, tanrının üflediği ama Ah, insanın Can'ını da içine alarak tekrar Tanrıyla buluşan daha değerli bir başka ruhsal entite... Eski Mısır'da mihrap türü nişlere Ah'ın *stela'larını* dikerek bir dönem tapındıklarını görüyoruz. Ölmüş olan babalarının, annelerinin, çocuklarının heykellerini yaparak bu şekilde onların ruhlarını yaşatmak istiyorlar. Yahudilerin, Hristiyanların mezarlarında gördüğümüz heykeller veya bazı Müslüman mezar taşlarında gördüğümüz mevta resimleri yoksa Ah'ın günümüze uzanan yansımaları mı?

Bugün Ka, Ba ve Ah'ın gerçek manası bilinmediğinden sadece yakıştırma açıklamalar yapılıyor. İddialı bir söz olacak fakat, beş bin yıl önce de bilindiği kanısında değilim. Sebebi, sözcüklerin kitle psikolojisi içinde yorumlanması. Toplum ve kültür değiştikçe anlamlar da değişiyor. Çok iyi bildiğimizi zannettiğimiz kavramlar ne kadar, ne ölçüde bizim? Onları emaneten kullanıyoruz. Sonra yeni gelişmeler olunca hep birlikte başka bir anlama eviriliyor, yorumlarımızı farklılaştırıyoruz.

² Emily Teeter, *Religion and Ritual in Ancient Egypt*, Chicago: Cambridge University, 2011